

Smultronställen i Årjängs kommun

Innehåll

Inledning	3
A - Flatmossen	4-5
B - Brännan	6-7
C - Ögårn	8-9
D - Ulvsjömyrarna	10-11
E - Foxen & Stora Le	12-13
F - Silbodalsälven	14-15
G - Sandaälven	16-17
H - Glaskogen	18-21
I - Tegen	22-23
J - Östra Silen	24-25
Ordförklaringar	26-27

Omslag: Metallvingesvärmare (den gröna på bilden) och bastardsvärmare. Två ovanliga och rödlistade fjärilar på en åkervädd vid Tegen.
Foto: Dan Mangsbo

Välkommen att besöka några av Årjäng kommuns smultronställen !

Det här häftet har tillkommit genom ett LONA-projekt i Årjängs kommun.

Det ger exempel på några smultronställen i kommunens variationsrika natur.

LONA står för LOKala NATurvårdssatsningen, och finansierats till hälften med statliga medel. LONA-medel kan sökas av kommuner för åtgärder som bidrar till att uppfylla de nationella miljö kvalitetsmålen.

Staten har satsat 300 miljoner på lokal naturvård (LONA-projekt) under perioden 2004-2007. I projektet togs också ett lokalt naturvårdsprogram för kommunen fram.

Naturvårdsprogrammet har en bilaga som beskriver fler fina naturområden i

Årjängs kommun. Såväl naturvårdsprogrammet som bilagan kan laddas ner från Årjängs kommuns hemsida, www.arjang.se.

Flatmossen

Foto: Håkan Emilsson

Naturreservatet Flatmossen är beläget cirka 5 km sydöst om Östervallskog. Reservatet består av ett våtmarkscomplex med fastmarksholmar en del av sjön Stora Flat, hela sjön Lilla Flat och en del kringliggande skogsmark.

Våtmarkscomplexet omfattar Flatmossarna, Sätermossarna, Dyvelmossen och Sågemossen. I nordost är området kuperat medan det i övrigt är mer flackt med sänkor och långa sluttningar. En parkeringsplats med informationstavla finns vid grusvägen i reservatets västra kant.

Området har stark vildmarksprägel och höga naturvärden. Dessa är främst kopplade till den orörda myrmarken men på vissa av fastmarksöarna ute på myren finns naturskog. Flatmossen som också är Natura-2000 område ansluter till storområdet Fjornshöjden med flera fina skogliga naturreservat.

Flatmossarna, belägna i områdets norra del, består av olika typer av kärr och plana mossar. Här finns två strängflarkekärr. Strängflarkekärren har tydliga parallella strukturmönster av upphöjda strängar som dämmer upp mellanliggande blötare områden, så kallade flarkar. Här påträffas orkidéer som myggblomster, korallrot och ängsnycklar. Flarkekärr är vanliga i norra Värmland men Flatmossen har några av landskapets sydligast belägna flarkar. Rostfärgade järnockkrautfällningar förekommer också i anslutning till flarkekärren. I myrdrågen söder om flarkekärren finns ett bestånd av klockljung, vilket utgör en av de nordligaste växtplatserna för arten.

Sätermossen och Dyvelmossen är oregelbundna mossar med en mosaik av tuvor och höljor. Här är vegetationen anpassad till mycket näringsfattiga förhållanden och består t.ex. av dvärgbjörk, ljung och pors. Man kan här hitta alla våra tre arter av sileshår, som fångar insekter som näringstillskott.

Korallrot.

Foto: Håkan Emilsson

Grönbena.

Foto: Dan Mangsbo

Samma sak gör de båda vattenväxterna dy- och dvärgbläddra nere i det mörka vattnet i Dyvelmossens gölar.

Fågelfaunan på mossarna är relativt artfattig men man kan stöta på trana, grönbena, skogssnäppa, gluttsnäppa, orre och enkelbeckasin. I skogsområdena runt omkring finns tjäder samt flera arter av hackspettar och rovfåglar

Området är även intressant ur ett historiskt perspektiv. I området påträffas ett tiotal stenåldersboplatser och fångstgropar, vilka vittnar om den nomadiserade befolkning som levde i trakten för över 4 000 år sedan.

Brännan

Foto: Fredrik Wilde

Naturreservatet Brännan avsattes 2002 för att bevara gammal granskog samt att anlägga mindre, kontrollerade skogsbränder fördelade i tid och rum. Skogsbränder har varit en naturlig del av skogens utveckling i årtusenden och många djur och växter är därför anpassade till denna naturliga störning. Idag saknas brandpåverkad skog nästan helt varför flera av dessa arter är hotade. Skötselåtgärder med brand som verktyg i naturreservatet bidrar till att flera av dessa hotade arter finner livsutrymme.

Naturreservatet Brännan ligger cirka 8 km sydväst om Östervallskog. Området ligger högt, på mellan 175 och 225 meter över havet och sträcker sig åt öster från Lilla Holmtjärn (norra delen av Mögsjön-Sandsjön). Det börjar med en västsluttning och fortsätter med ett flackare höjdparti, fram till Norra och Södra Sundsvattnet i öster. Inom reservatet finns också flera mindre skogstjärnar. Merparten av området utgörs av äldre fastmarksskog, ofta bestående av äldre granskog eller magrare tallskogar med inslag av hållmarker. I de äldre, naturskogsartade bestånden finns en koncentration av hotade och hänsynskrävande arter

Brandstubbe.

Foto: Stig Emilsson

som föredrar fuktiga och skuggiga miljöer, bland annat ett artrikt lavsamhälle med förekomst av broktagel, läderlappslev och lunglav. I tallskogen finns äldre spår efter skogsbränder. På mossar och mossepartier dominerar tall med inslag av enstaka björk och gran. Kärr och sumpskogar utgörs mestadels av lövsumpskogar med björk och klibbal samt ett varierande inslag av gran. Död ved av både barr- och lövträd förekommer fläckvis i riklig mängd, särskilt i västra delen och på de båda brandfälten som vardera är ca 15 ha stora. I centrala delen finns ett brandfält som anlades 1997 där nu stora mängder död ved skapar förutsättningar för hotade hackspettar och insekter. I öster brändes ytterligare ett område sensommaren 2002.

I naturreservatet Brännan har besökaren möjlighet att se naturskogsartad granskog och skog med olika grad av brandpåverkan - från färska brandfält till äldre brännor. En parkeringsplats med informationstavla finns väster om reservatet, som nås via en vägstump över Mögsjön. En vandringsled på dryga 3 km i medelsvår terräng leder besökaren genom gamla granskogar, brandfält och yngre skogspartier.

Naturvårdsbränning.

Foto: Fredrik Wilde

Tretåig hackspett.

Foto: Dan Mangsbo

Granskog med god tillgång på död ved.

Foto: Fredrik Wilde

Ögårn

Foto: Stig Emilsson

Ögårn ligger vid Dusserud, ca 4 km söder om Töcksfors, öster om Foxen. Gården har sitt ursprung i tidig medeltid.

När Sveriges befolkning minskade under senare delen av medeltiden blev det överskott på jordbruksmark och många av de senast etablerade och mest avlägsna gårdarna övergavs. När befolkningen började öka igen togs marken vid ödegårdarna åter i bruk. Vid Ögårn byggdes 1777 en loge och två lador men det dröjde till 1819 innan det första boningshuset uppfördes. Då kallades gården rätt och slätt för Ödegården eller Ögårn.

Ögårn i Dusserud har en genuin gårdsbild bevarad med ett komplett byggnadsbestånd som visar prov på äldre timmerbyggnadskonst. Alla byggnader är omålade och ligger oregelbundet placerade över gårdstunet. Bostadshuset, som uppfördes 1819, är en två våningar hög timmerbyggnad, delvis klädd med panel och med tegeltak

Vårdträd vid Ögårn.

Foto: Stig Emilsson

Gårdstomt och ängsmarker.

Foto: Stig Emilsson

Under resten av 1800-talet fram till 1900 kompletterades bebyggelsen vid Ögårn med bland annat bastu, visthusbod, kostall och svinhus. De senaste större förändringarna på Ögårn skedde 1911 då en öppen spis i rummet ersattes med en kamin och köket fick en ny vedspis. Det säger en del om utvecklingen de senaste hundra åren.

Under hela 1900-talet brukade de tre syskonen Nils, Anders och Maria Stina Aronsson gården på samma sätt som sina föräldrar och farföräldrar. Redan ett år efter den siste broderns död 1944 lät Maria Stina testamentera gården med tillhörande mark och inventarier till Västra Fågelviks församling. I testamentet uttryckte hon att gården skulle brukas, att byggnaderna skulle underhållas väl och inte byggas om, samt att inventarierna inte fick säljas eller flyttas.

Byggnader och gårdsbild är idag skyddade genom en byggnadsminnesförklaring. Området hyser även

biologiska värden. Tomt och en del omgivande marker har hållits öppna och här finns bl.a. orkidéerna nattviol och jungfru Marie nycklar samt de ovanliga insekterna vädssandbi och allmän metallvingesvärmare. I östra kanten av berget strax öster om Ögårn finns en nyckelbiotop med flera ovanliga lavar.

Gården visas under sommarhalvåret. För guidning kontakta Sven Emsell 0573-221 00

Visthusbod.

Foto: Stig Emilsson

Ulvsjömyrarna

Foto: Håkan Emilsson

Naturreservatet Ulvsjömyrarna cirka 10 km norr om Årjängs tätort är ett myrkomplex med stark vildmarksprägel. Tystnaden är så påtaglig att man reagerar på den.

Reservatet är inte helt lätt att nå. Enklast gör man det genom att ta av från Rv 172 mot Djuv. Strax söder om Djuv går en körväg mot reservatet längs Ulvsjöbäckens dalgång.

Området vars naturvärden främst är kopplade till den av människan opåverkade myrmarken ligger i en växtgeografisk zon där nordliga och sydliga arter möts. Den dominerande vegetationen utgörs av vitmossor som bygger upp hela myrkomplexet. Utöver olika vitmossor växer här bland annat olika starrarter, där strängstarr, nålstarr och taggstarr är vanliga men också den nordliga och ovanliga vitstarran förekommer. Andra växtgeografiskt intressanta arter är småsileshår, klocklång, brunag, dvärgbjörk, dytåg och skvattram. Rosling, tranbär, kråkbär och ljung förekommer över hela området. Mest botaniskt intressant är kanske Stutekärret i områdets norra del där alla ovanstående arter förekommer tillsammans med orkidéerna sumpnycklar och myggblomster. Fågelfaunan på myren är artfattig men orre, storspov, ljungpipare, grönbena, trana och skogssnäppa förekommer. Knipa ses ofta i de små tjärnarna och häckar troligen.

Vit näckros i Stora Ulvsjön.

Foto: Stig Emilsson

Områdets berggrund är heterogen. De nordvästra delarna består av gnejser medan de sydöstra delarna består huvudsakligen av leptiter, graniter och grönstenar. Grönstensförekomsten gynnar en rikare vegetation varför en del rikkärrarter påträffas i dessa delar. Områdets brutna topografi bidrar även till förekomst av en rad olika växtsamhällen.

Rundsilshår, en "köttätande" växt.

Foto: Håkan Emilsson

Granskog i anslutning till Ulvsjömyrarna.

Foto: Håkan Emilsson

Myrholmarna hyser skog av naturskogskaraktär där bland annat järpe förekommer. I skogen omkring myrkomplexet bedrivs dock aktivt skogsbruk. Trots detta finns tre nyckelbiotoper och fyra naturvärdesobjekt i närområdet. Där finns också en sedan länge känd spelplats för tjäder.

Ulvsjömyrarna är Natura-2000 område utifrån både habitats- och fågeldirektivet.

Foxen & Stora Le

Foto: Tommy Norén

Foxen och Stora Le är tillsammans en stor klarvattensjö. Arean inom Värmlands län uppgår till ca 5 900 ha. Sjön sträcker sig även in i Älvsborgs län och Norge. Stora Le-Foxen är Sveriges till ytan 19:e största sjö. Största djup i Foxen är 55 meter, i Stora Le 96 meter. Sjöarna regleras vid Lennartsfors.

Sjöarnas branta oexploaterade stränder ger en stark vildmarkskaraktär. Vissa avsnitt har gott om otilgängliga stup och rasbranter. Branterna har inslag av naturskogsartad vegetation, främst tallskog med torrakor och lågor. Ett betydande lövinslag gynnar många ovanliga växt- och djurarter. I området på ömse sidor om Stora Les norra del finns gott om nyckelbiotoper med bl.a. rik moss- och lavflora, och här finns bl.a. Värmlands enda förekomst av västlig gyttlerlav. Näringsrik berggrund ger här och var även en rikare kärlväxtflora med exempelvis blodnäva, gaffelbräken och bergjohannesört.

Slussen i Lennartsfors.

Foto: Annika Myrell

Foxen och Stora Le har en artrik fiskfauna. En uppströmslekande stam av storöring har största vikt 4 kg och medelvikt 1-2 kg. Foxen har dessutom en nedströmslekande form av storöring, vars reproduktionsområde är Forstjärnets nedre delar mot Lennartsfors. Fisktrappor har byggts förbi kraftstationerna i Töcksfors för att möjliggöra uppvandring och avelsfiskinsamling av storöring från Foxen och Stora Le. Fiskfaunan är artrik med bl.a. gädda, abborre, mört, sik, siklöja, braxen, lake samt hornberg- och stensimpa. Totalt har 18 fiskarter noterats. Foxen hade tidigare ett livskraftigt bestånd av flodkräfta. Detta är nu utslaget p.g.a. utsättning av signalkräfta. Det finns också sex glacialmarina relikter i sjön, fem arter av kräftdjur samt den tidigare nämnda hornsimpa.

Dessa har överlevt i den kalla djupa sjön sedan området vid istidens slutskede täcktes av hav.

Karaktärsfåglar för sjöarna är storlom, fiskgjuse, fisktärna och småskrake. För att skydda häckningen av dessa finns ett antal fågelskyddsområden, tre i Stora Le och sexton i Foxen, med landstigningsförbud mellan 1:e april och 31:e augusti.

Stora Le och Foxen ingår i DANO-området som är riksintresse för friluftslivet. DANO-området är ett välbesökt friluftsområde som har gott om kanotleder och iordningställda fasta lägerplatser. För att nyttja dessa måste man köpa ett naturvårdskort. Naturvårdskort och fiskekort säljs hos kanotuthyrare och turistbyråer.

Öringfångst i Foxen.

Foto: Annika Myrell

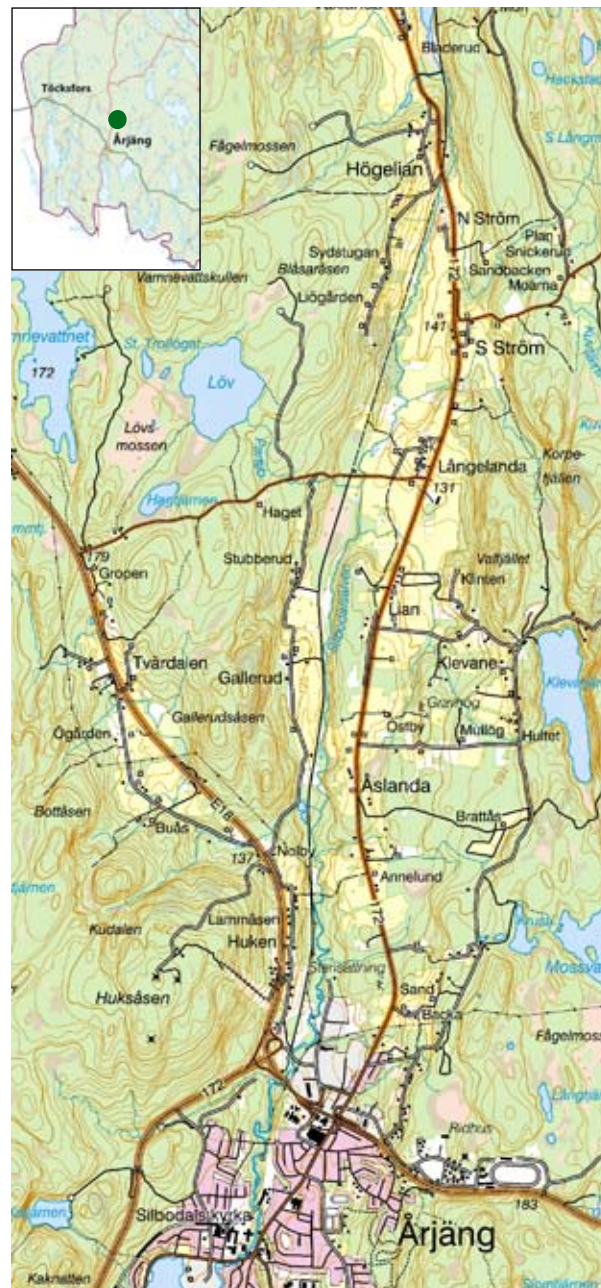
Silbodalsälven

Foto: Stig Emlisson

Silbodalsälven passerar Årjängs tätort och rinner ut i Västra Silen. Vattendraget har en längd på ca 18 km och ett avrinningsområde som omfattar totalt 77,3 km².

Bland de sjöar som avvattnas via Silbodalsälven kan Tvärvattnet, Löv och Klevatjärnet nämnas. Silbodalsälven är huvudsakligen ett lugnflytande, slingrande och väl beskuggat vattendrag med intressanta vattenmiljöer som korvsjöar, översilade klippor och utströmningsområden. Ibland avbryts det lugna loppet av strömmande partier med lekplatser för Västra Silens öring. Längs vattnet finns flera bestånd med självgallrande gråal där bl.a. stjärtmes och mindre hackspett håller till. Flodkräfta förekommer också.

Systemet har kalkats regelbundet sedan 1980, och en kalkdoserare finns sedan 1987. Målsättningen med kalkningen är att skydda vattendragets stam av flodkräfta och reproduktionsområden för Västra Silens storöring som dessutom utpekats som särskilt värdefull av fiskeriverket.

Just nu pågår arbete med att tillgängliggöra de vackra miljöerna längs Silbodalsälven inne i Årjängs tätort. Leder anläggs och broar byggs för att göra det enkelt att promenera i området, lyssna på fågelsången eller studera Silbodalsälvens bävrar.

Silbodalsälven har utpekats som regionalt och nationellt särskilt värdefull av både länsstyrelsen och fiskeriverket.

Bävern är vanlig vid Silbodalsälven.

Foto: Stig Emilsson

Älvens lugnflytande del genom Årjängs samhälle.

Foto: Tomas Jansson

Sandaälven

Foto: Stig Emilsson

Sandaälven har sina källor på gränsen till Glaskogens naturreservat och mynnar i Järnsjön vid Sanda. Älven avvattnar bl.a. Södra och Norra Tvångstjärn, Edsälven och Nedre Tvängen. Det pågår arbete med att göra Sandaälven till naturreservat. Det planerade reservatet omfattar Sandaälven, Södra Tvångstjärnen och Edsälven. Hela detta område kallas här för enkelhetens skull Sandaälven.

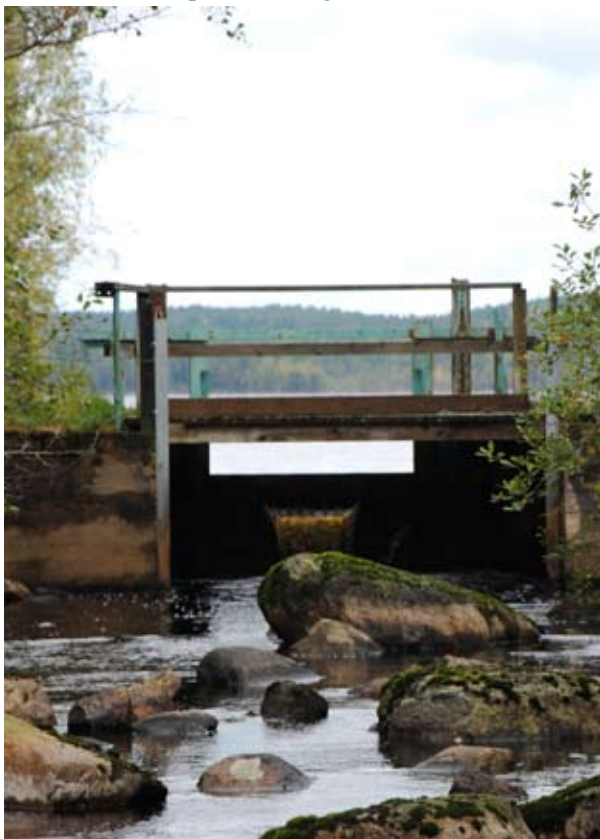
Dammar finns vid utloppet ur Nedre Tvängen och Södra Tvångstjärn, vid dessa har man anlagt fiskvägar i form av bassängtrappor som gör det möjligt för fisk att vandra förbi dammarna. Man har också en säkerställd minitappning som sköts av fiskevårdsföreningen och någon egentlig reglering förekommer inte utan vattendragen följer den normala vattenregimen.

Sandaälven är utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vattendrag av både Fiskeriverket och länsstyrelsen. Detta motiveras av att den är det viktigaste reproduktionsområdet för Järnsjöns storöringbestånd, är oreglerad och har ett mycket gott bestånd av flodkräftor. Sandaälven är flottledsrensad, men biotopvårdande åtgärder har genomförts i delar av älven i syfte att förbättra förutsättningarna för öring.

Nedre delen av Sandaälven karakteriseras av svagt strömmande vatten med inslag av forsande partier. Bottenmaterialet utgörs huvudsakligen av grus och sand medan kantzoner domineras av lövskog. De övre delarna av älven domineras av forsande partier med inslag av strömmande och lugnflytande partier. På dessa delar är strandzonen bevuxen av barrskog med inslag av löv. Sandaälven är näringsfattig och saknar till stor del vattenvegetation. I de lugnflytande partierna förekommer en hel del död ved som gynnar både insekter och kräftor. Vissa delar av Sandaälven är dock fortfarande kraftigt påverkad av flottledsrensning vilket innebär att dessa delar mer eller mindre saknar biotoper för öring och flodkräftor.

Minitappning vid Nedre Tvängen.

Foto: Stig Emilsson

Öring fångad vid elprovfiske i Edsälven.

Foto: Stig Emilsson

Edsälven avvattnar Nedre Tvängen. Nedre Tvängen kalkades första gången 1982. Flodkräftor planterades ut för första gången 1994, dessförinnan fanns inte flodkräftor. Typiskt för Edsälven är en stor del forsande eller strömmande vatten över sten- och blockbemängda botten vilket innebär goda biotoper för flodkräftor och öring. Edsälven är näringsfattig vilket återspeglas i vegetationsfria botten. Edsälven var tidigare mycket påverkad av flottledsrensning men 2001 genomfördes biotopvård i syfte att förbättra förutsättningarna för öring. En fisktrappa iordningställdes vid utloppet ur Nedre Tvängen samtidigt som stenblock och sten lyftes tillbaka från strandbrinken ut i vattnet. Efter dessa insatser finns mycket goda förutsättningar för kräftor vilket även tätheterna vid elfisken påvisar. Elfisken på flodkräftbeståndet 2007 och 2008 visar att Edsälven har bland de högsta tätheter av kräftor som noterats vid elfiske. Älven hyser också ett relativt svagt öringbestånd.

Glaskogen

Foto: Stig Emilsson

Glaskogen är Värmlands till ytan största naturreservat och ligger i det starkt kuperade och sjörika landskapet mellan Arvika och Årjäng. Reservatet omfattar en yta

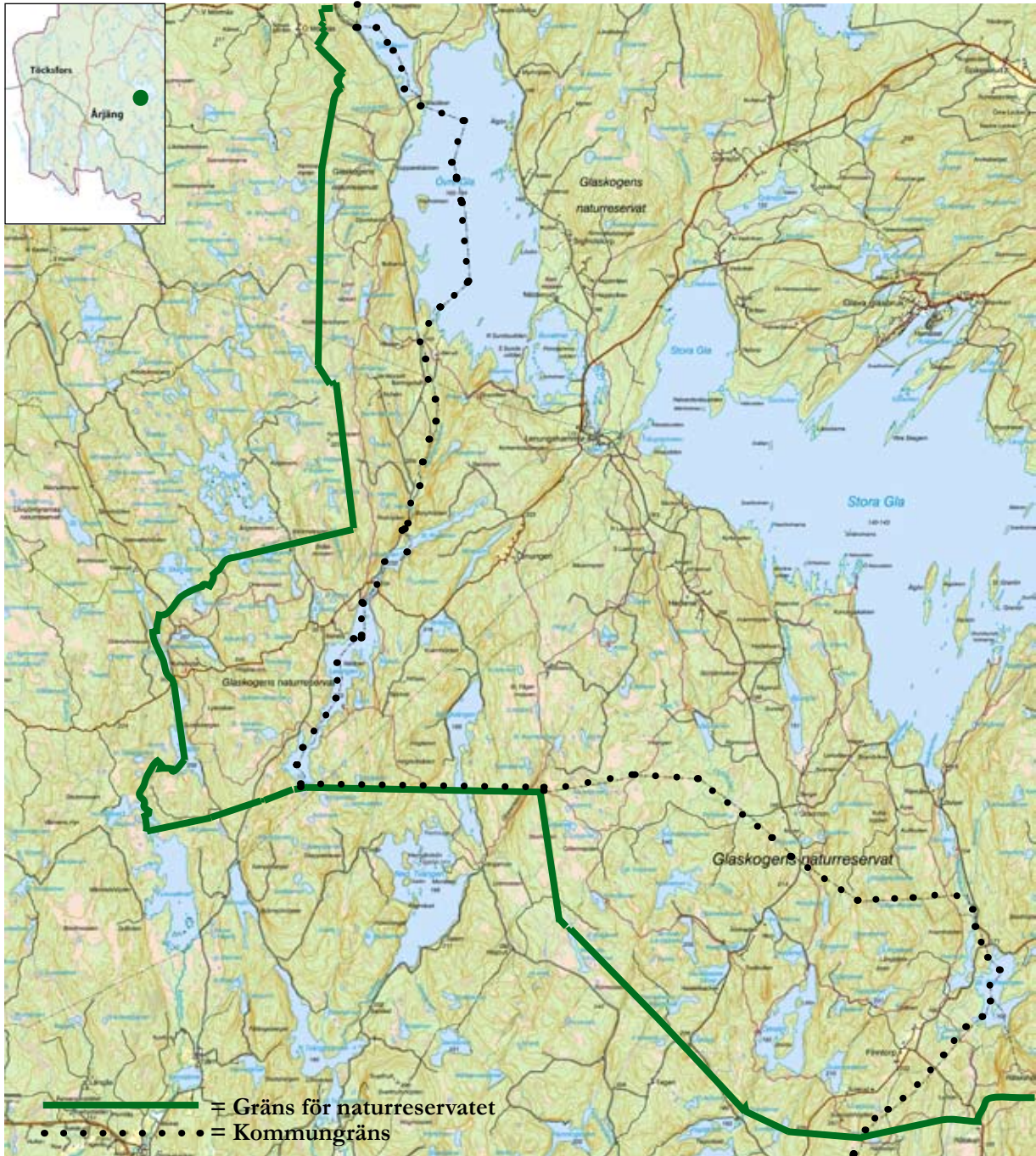

Kvickgräsfjäril.

Foto: Stig Emilsson

av ca 28 000 ha, 6 900 av dessa ligger i Årjängs kommun och ungefär en femtedel av reservatet utgörs av vatten.

Sjöar, tjärnar, älvar, småbäckar samt anslutande myrar och mossar ger tillsammans med de vidsträckt skogarna landskapet en speciell prägel av vildmark. Glaskogen är ett reservat som främst är avsatt för det rörliga friluftslivet. Inte mindre än 30 mil vandringsleder finns med iordningställda vindskydd, eldstäder, toaletter, informationsskyltar med mera. Uppskattningsvis besöker årligen 15 000 - 25 000 människor Glaskogen för att vandra, paddla kanot, cykla eller på annat sätt röra sig i området. Vid Lenungshammar i Arvika kommun finns en informationscentral som hålls öppen sommartid där man kan köpa kartor, fiskerkort, livsmedel etc. Här kan man även få en del tips och information om Glaskogens olika leder och trevliga utflyktsmål. Glaskogen är också geologisk intressant. En stor del av området tillhör nämligen Gill-

Det finns 300 km leder i Glaskogen.

Foto: Stig Emilsson

bergaskålen, som utgör en ”fördjupning” i urberget i vilken lager efter lager av yngre bergarter byggts upp. Alla lager stupar från periferin in mot centrum, vilket även ger sig till känna i de smala i stråk anordnade öarna i Glasjöarna.

Att reservatsbildningen huvudsakligen gjorts för det rörliga friluftslivet innebär inte att området saknar naturvärden. Det finns t.ex. cirka 20 skogliga nyckelbiotoper avgränsade inom reservatet, och totalt 67 ha är formellt skyddat som biotopskydd och naturvårds-

Räv.

Foto: Tomas Jansson

avtal. Fågelfaunan hyser totalt mellan 90 och 100 häckande arter. Däggdjursfaunan är till stor del typisk med älg, rådjur, skogshare, mård, räv och bäver. Av de stora rovdjuren ses årligen spår av lodjur. Floran är i regel ordinär men det finns områden med rikare flora. Det finns flera riktigt intressanta områden att besöka.

Ett exempel är Kalleboda i väster längs vägen mellan Lenungshammar och Södra Ström, där det växer rikligt med hassel. Hassel är en god kalkindikator och växer på dessa breddgrader endast under mycket goda betingelser. Vid Kalleboda finns även lövrika nyckelbiotoper med rik lavflora samt ängsmarker som delvis hävdas.

Ett annat område med höga naturvärden är Finntorp, ett ännu hävdad odlingslandskap beläget på karakteristisk höjdrygg. Det stora, ännu öppna småskaliga odlingslandskapet med odlingsrösen, stengårdesgårdar och solitärträd har en ålderdomlig prägel.

Området har en hävdgynnad flora med bland annat slättergubbe, jungfrulin, ormrot, knägräs, granspira, ljungögontröst och stagg. Finntorp är också en fin fjärilslokal där ovanliga arter som allmän metallvingesvärmare, mindre bastardsvärmare, sexfläckig bastardsvärmare och sotnäsfjäril har noterats.

Den största sjön inom Årjängsdelen av reservatet är Övre Gla. Övre Gla är en naturskön klarvattensjö, 1 173 ha stor och 53 meter djup, belägen inom Byälvens avrinningsområde. Sjön är mycket försurningskänslig, och kalkades första gången 1987. Övre Gla har ett bestånd av storväxt, sjölevande öring. Maxvikten uppges till 2 kg.

I reservatets nordvästra kant rinner Sörboedsälven ut i sjön Gladåkern som har förbindelse med Stora Gla. Älven som utgör kommungräns mot Eda har ett litet bestånd av flodpärlmusslor och utgör uppväxtområden för den storväxta, sjölevande öringen i Stora Gla.

Flodpärlmussla.

Foto: Tomas Jansson

Ett annat intressant område är den nordvända branten vid Djuvsheden strax väster om Övre Gla. Den är lättillgänglig via flera vandringsleder, geologiskt intressant och har rik mossflora. Området är blockigt och naturen dramatisk.

Sörboedsälven.

Foto: Håkan Emilsson

Tegen

Foto: Håkan Emilsson

I det stora barrskogsområdet öster om sjön Västra Silen, cirka 10 km söder om Årjäng, ligger gården Tegen. Tegen planeras bli naturreservat, är Natura-2000 område, och även en värdefull kulturmiljö.

Gården är ett bra exempel på ett äldre odlingslandskap och kring de grå omålade byggnaderna ligger vackra blomsterrika ängar med odlingsrösen, brukningsvägar

Fibbla med blomfluga.

Foto: Håkan Emilsson

och hagmarksträd. De gamla åkrarna på inägan har inte plöjts på flera decennier, varför ängsfloran även har spridit sig in på dessa marker. Vanliga arter är t.ex. ängsskallra, ormrot, hirsstarr, prästkrage, ängsvädd, käringtand, jungfrulin, stagg, liten blåklocka, revfibbla och orkidéer som nattviol, brudsporre och jungfru Marie nycklar. Av mindre allmänt förekommande arter kan nämnas vildlin, slätterfibbla, kattfot, smörboll, svinrot, svartkämpar och darrgräs liksom de rödlistade granspira, slättergubbe och fältgentiana. Flera ovanliga ängssvampar har också noterats. Den rika floran kan förklaras av den långa kontinuerliga hävden och att marken är kalkrik.

Med den rika floran följer även ett rikt insektsliv. På Tegen har 38 olika arter av dagflygande fjärilar noterats, vilket gör området till en av de bästa fjärilslokalerna i Värmland. Förklaringen till detta är troligen

den stora ytan ängsmark, variationen av livsmiljöer och den artrika floran med god förekomst av en rad viktiga värdväxter för larverna, exempelvis ängsvädd, svartkämpar och käringtand. Förutom vanliga arter som flera slags pärlmorsfjärilar, blåvingar och guldvingar samt den vackra makaonfjärilen kan även ovanligare arter som allmän och liten bastardsvärmare, metallvingesvärmare och silversmygare nämnas.

Trädskiktet består bland annat av lind, ask, björk, asp och sälg, medan olvon, hassel och skogstry påträffas i buskskiktet. Nötkråka och mindre hackspett förekommer i området. Ett intressant och imponerande inslag i områdets östra del är en kraftig, flerstamig lind. Flera hamlade träd förekommer.

Foto: Håkan Emilsson

Jungfru Marie nycklar och darrgräs.

Foto: Stig Emilsson

Lind med sju stammar.

Hamling är en gammal metod för lövtäkt som innebär att man skär av grenarna på träden, kvar blir oftast bara en knubbig stam. De avskurna skotten med löv torkades och användes som vinterfoder.

Tegen finns också med i länsstyrelsens åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer.

Foto: Dan Mangsbo

Allmän bastardsvärmare.

Östra Silen

Foto: Stig Emilsson

Förkastningsbrant vid Östra Silen.

Foto: Stig Emilsson

Östra Silen är en stor, näringsfattig klarvattensjö i en dramatisk sprickdalsteräng med lodväggar och stup.

Sjön som sträcker sig in i Dalsland har en yta av 3 804 ha och ett största djup på ca 49 m. Medeldjupet ligger enligt SMHI på 17,4 m. Omgivningarna täcks huvudsakligen av barr- och blandskog medan jordbruksmark förekommer mer sparsamt. Stränderna är ofta branta med sparsam vegetation, i en del vikar finns glesa vassar och kortskottsväxter. Sjön tillhör Upperudsälvens avrinningsområde och tillförs vatten främst från Järnsjön via Karlsforsälven. Utloppet till Västra Silen vid Krokfors har ett kraftverk med regleringsdamm. Östra Silen är reglerad sedan 1600-talet. En slussanläggning finns också, fallhöjden är 6 m. Längs Östra Silens östra strand och på öar nära länsgränsen, finns väl utbildade rundhällar med system av korsande isräfflor som minner om den senaste istiden. I Östra Silen finns fem arter av kräftdjur som är glacialmarina relikter, d.v.s. de har överlevt i kalla djupa sjöar sedan istidens slutskede.

Foto: Stig Emilsson

Båtplats i Östra Silen.

Östra Silens fiskfauna är rik med 15 arter. Ett unikt bestånd av sjölevande storöring är glesst men mycket storvuxet, med en största vikt på ca 12 kg. Medelvikten är 2 kg. Öringen är uppströmslekande, och reproduktionsområden är tillflödena Karlsforsälven med biflödet Magdebäcken, Rökbäcken och Älgåna. I övrigt förekommer förutom abborre, gädda, mört och lake bland annat sik, siklöja och nors naturligt, liksom björkna, sarv och braxen. Vätterröding, gullspångslax och regnbåge har tidigare planterats in. Rödingen har bildat reproducerande bestånd och är såväl talrik som storväxt. Flodkräftor förekommer.

Storlom och fiskgjuse är karaktärsfåglar. För att skydda häckningen av bland annat dessa arter finns sju fågelskyddsområden i sjön med landstigningsförbud mellan 1:e april och 31:e augusti.

Östra Silen är riksintresse för naturvården och ingår i DANO-området som är riksintresse för friluftslivet. DANO-området är ett välbesökt friluftsområde med kanotleder och gott om iordningställda fasta lägerplatser. För att nyttja dessa måste man köpa ett naturvårdskort. Naturvårdskort och fiskekort säljs hos kanotuthyrare och turistbyråer.

Ordförklaringar

Biotopskydd används för att bevara mindre livsmiljöer för nationellt hotade arter och små skyddsvärda naturtyper i skogs- eller jordbrukslandskapet. Markägaren behåller äganderätten. Skogsstyrelsen betalar ersättning till markägaren för förlusten av rätten att avverka skog inom ett biotopskyddsområde i skogsmark. På jordbruksmark finns ett generellt biotopskydd som gäller bl.a. åkerholmar, alléer, våtmarker och småvatten.

Djur- och växtskyddsområde används för att skydda t.ex. häckningsplatser för störningskänsliga fåglar och växtplatser för sällsynta växter som är känsliga för tramp och slitage. Skyddet innebär ofta ett förbud för allmänheten att vistas där en del av året. Beslut om djur- och växtskyddsområde kan tas av länsstyrelsen eller kommunen.

Naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal mellan staten/kommunen och markägaren i syfte att bevara och utveckla ett områdes naturvärden. Dessa löper vanligen på 50 år och täcker en del av inkomstbortfallet från skogsbruket. Tidigare har naturvårdsavtal främst använts av Skogsstyrelsen och då för skogsmark. Idag är tillämpningen bredare och gäller t.ex. områden i odlingslandskapet samt sjöar och våtmarker.

Östra Silen

Foto: Stig Emilsson

Hålträd.

Foto: Tomas Jansson

Natura-2000 områden är natur med höga naturvärden som klassats som speciellt värdefulla utifrån EU:s habitat- och fågeldirektiv. Dessa två direktiv är grunden för EU:s naturvårdspolitik och den i sin tur har rötter i internationella överenskommelser. I fågeldirektivet (79/409/EEG) listas 200 fågelarter vars ekologiska status ska bibehållas bl.a. genom reglerad jakt och skyddsområden. Av dessa finns 66 i Sverige. I habitatsdirektivet (92/43/EEG) pekas 170 naturtyper ut som skyddsvärda, varav 77 finns i Sverige. Där listas även arter av andra slag än fåglar, t.ex. däggdjur, fiskar, lavar och kärlväxter. Skyddet av Natura 2000 områden regleras i miljöbalkens 7:e kapitel. Många svenska Natura 2000 områden är redan då de utses formellt skyddade som reservat eller biotopskydd. I de bevarandeplaner som görs för områdena tas bland annat upp behovet av skötsel, formellt skydd eller andra metoder för att bevara och utveckla värdena. I Sverige finns nära 4 100 Natura 2000-områden på en sammanlagd yta av mer än 6 miljoner hektar.

Riksintressen finns av olika slag, bl.a. för friluftslivet och naturvården. Riksintressen för friluftslivet ska ha särskilda natur- och kulturkvaliteter och vara tillgängliga för allmänheten. Dessa friluftsvärden ska vara så stora att områdena är eller kan bli attraktiva för både nationella och internationella besökare. Områden som är av riksintresse för naturvården ska representera huvuddragen i den svenska naturen. De ska innehålla olika landskaps- och naturtyper och tillsammans utgöra de mest värdefulla områdena i ett nationellt perspektiv. Skydd av områden av riksintresse regleras i miljöbalken (kap. 3-4). Enligt miljöbalken ska områden av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Men dessa bestämmelser har bara direkt verkan när en exploatering innebär att markanvändningen förändras, till exempel om skogsmark ersätts av tätortsbebyggelse. Om markanvändningen inte ändras, är bestämmelserna bara rådgivande.

Naturreservat kan bildas av kommunen men de flesta reservat bildas av länsstyrelsen. I ett naturreservat fastställer länsstyrelsen detaljerade föreskrifter för vad som skall göras och vad som inte får göras. Staten kan antingen betala ersättning för det intrång i markanvändningen som reservatet innebär eller köpa den berörda delen av fastigheten. Reservatsbildning är en ganska lång process, där en viktig del av arbetet är information och samverkan med markägare och andra berörda. Naturreservat kan bildas i syfte att bevara biologisk mångfald, värdefulla naturmiljöer, livsmiljöer för skyddsvärda arter eller för att tillgodose behov av områden för friluftslivet. Den som bildat reservatet ska också fastställa en skötselplan för reservatet.

Silversmygare är en mycket ovanlig fjäril. Här på åkervädd vid Tegen.

Foto: Dan Mangsbo

Årjängs kommun

Väckrast och vildast i västra värmland

www.arjang.se